

درس آشنایی با مقدمات تفسیر استاد سید مجتبی نوره مفیدی

تاریخ: ۱۰ دیماه ۱۳۹۱

مصادف با: ۱۶ صفر ۱۴۳۴

جلسه: ۱۷

موضوع کلی: تحریف در قرآن

موضوع جزئی: ادله عدم تحریف - کتاب (آیه دوم)

سال: سوم

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

بحث در اشکالات وارد بر استدلال به آیه حفظ بود، تا اینجا چهار اشکال بر استدلال به این آیه مورد بررسی قرار گرفت.

اشکال پنجم:

بر فرض دلالت آیه حفظ را بر عدم تحریف بپذیریم، این آیه فقط عدم تحریف را نسبت به آیاتی که تا زمان نزول این آیه نازل شده ثابت می‌کند اما پس از این آیه هم آیات و سوره‌های زیادی نازل شده که مشمول آیه حفظ نیستند. آیه حفظ مکی است یعنی آنچه که ما تا اینجا نازل کردیم را حفظ می‌کنیم اما نسبت به آیاتی که پس از این زمان و در مدینه نازل شده که اکثر آیات هم می‌باشند اثبات نمی‌کند که آنها هم مشمول حفظ از تحریف هستند.^۱

پاسخ:

این اشکال هم وارد نیست؛ چون اگر چنین استفاده‌ای از آیه شود اصل تنزیل آیات قرآن هم بعد از این زمان مورد اشکال و تأمل واقع می‌شود چون این آیه دو بخش دارد که می‌فرماید: «انا نحن نزلنا الذکر و انا له لحافظون» که اگر شما نسبت به حفظ این ادعا را بکنید و بگویید حفظ مربوط به آیاتی است که تا آن زمان و در مکه نازل شده و شامل آیات بعد از آن زمان نمی‌شود در مورد اصل تنزیل هم باید همین مطلب را بگویید یعنی باید بگویید این آیه تنزیل قرآن را تا زمان نزول این آیه اثبات می‌کند و آیاتی که بعد از این زمان نازل شده را شامل نمی‌شود، در حالی که نسبت به تنزیل آیات بعد از این زمان در مکه و مدینه تردیدی وجود ندارد و آیات زیادی بعد از زمان نزول این آیه نازل شده که ما نمی‌توانیم در تنزیل آنها شک کنیم. پس ولو مدعی تحریف بگویید بعضی از این آیات کم شده اصل تنزیل را نمی‌تواند انکار کند لذا لازمه این اشکال این است که در باب تنزیل هم این مطلب را بپذیرد در حالی که قطعاً مستشکل این مطلب را در مورد تنزیل نمی‌تواند بپذیرد.

اشکال ششم:

ممکن است کسی ادعا کند در خود این آیه هم احتمال تحریف وجود دارد چون وقتی ادعای تحریف فی الجمله می‌شود، این ادعا شامل همین آیه هم می‌شود و این آیه هم به عنوان یکی از آیات قرآن مشمول ادعای تحریف قرار می‌گیرد و با وجود احتمال تحریف در مورد خود این آیه نمی‌توان به این آیه بر عدم تحریف استدلال کرد چون مستلزم دور است، از یک طرف به

۱. محدث نوری، فصل الخطاب، ص ۳۳۷.

این آیه بر عدم تحریف استدلال می‌شود و از طرف دیگر عدم تحریف متوقف بر استدلال به این آیه است و این دور باطل است.

پاسخ:

این اشکال هم وارد نیست، چون قطعاً مدعی تحریف به استناد روایات، قائل به تحریف در این مورد خاص نیست چون در این مورد روایتی وارد نشده است. قائل به تحریف ادعای تحریف را به نحو کلی در همه موارد آیات احتمال نمی‌دهد و در همه آنها ادعای تحریف نمی‌کند بلکه در موارد خاصی ادعای تحریف دارد که روایاتی در ذیل آن آیات وارد شده و به استناد آن روایات در آن موارد خاص ادعای تحریف می‌کند و قطعاً آیه حفظ از آن موارد نیست چون در ذیل آن هیچ روایتی وارد نشده که از این آیه چیزی کم شده است. پس منظور مستشکل این است که علی القاعده وقتی فی الجمله ادعای تحریف می‌شود به این معنی است که در هر آیه‌ای احتمال وقوع تحریف وجود دارد یعنی نمی‌خواهد بگوید قطعاً اینجا احتمال تحریف هست بلکه صرف احتمال تحریف است. حال باید دید اگر فی الجمله در آیات قرآن احتمال تحریف داده شود آیا مانع حجیت ظواهر خواهد بود یا نه؟ اگر کسی احتمال تحریف را مانع حجیت ظواهر کتاب نداند مشکلی در استدلال به این آیه وجود ندارد چون ولو احتمال تحریف است اما بالاخره در خصوص این آیه یک ظاهری وجود دارد و ظاهر آیه این است که ما قرآن را حفظ می‌کنیم پس این ظاهر برای ما حجت است و می‌توانیم به آن ظاهر اخذ کنیم و ظاهر این آیه هم نفی تحریف است پس تحریف مردود است.

اما اگر کسی احتمال تحریف فی الجمله را مانع حجیت ظواهر کتاب بداند و بگوید به صرف اینکه احتمال دهیم در آیات قرآنی تحریف واقع شده مانع اخذ به ظواهر قرآن می‌شود، طبق این احتمال دو فرض متصور است:

یک فرض این است که یقین اجمالی به وقوع تحریف در قرآن دارد لکن از آنجا که یقین اجمالی دارد در مورد هر آیه‌ای احتمال وقوع تحریف می‌دهد پس با احتمال وقوع تحریف چون علم اجمالی به وقوع تحریف دارد موجب می‌شود که بگوییم احتمال دارد در این آیه هم تحریف واقع شده باشد مثل علم اجمالی به نجاست یکی از دو ظرف که در این فرض هم مشکلی در استدلال به این آیه بر عدم تحریف نیست چون چنین احتمالی از محل بحث ما خارج است، کسی که علم اجمالی به وقوع تحریف دارد با وجود این علم اجمالی استناد به این آیه برای او فایده‌ای ندارد. ظواهر از جمله ظواهر کتاب برای غیر قاطع حجت است که علم ندارد و ظاهر کتاب برای کسی که به وقوع تحریف در قرآن یقین دارد حجت نیست؛ مثلاً اگر شما یقین داشته باشید به اینکه یکی از دو ظرف نجس است و کسی برای شما بینه بیاورد که هیچ کدام از این دو ظرف نجس نیست در این صورت بینه قابل قبول نیست چون با وجود علم اجمالی به نجاست یکی از دو ظرف نوبت به بینه نمی‌رسد. پس ظاهر کتاب برای کسی مفید است که علم به خلاف نداشته باشد ولی برای کسی که علم اجمالی دارد که قرآن تحریف شده و به همین جهت هم احتمال تحریف را در مورد هر یک از آیات می‌دهد حجت نیست و اصلاً نمی‌توان به این آیه بر عدم تحریف قرآن استدلال کرد لذا این فرض از محل بحث ما خارج است.

فرض دوم این است که کسی احتمال تحریف فی الجمله را مانع حجیت ظواهر کتاب نمی‌داند و در عین حال علم و یقین ولو اجمالاً به تحریف هم ندارد و از اساس احتمال تحریف را می‌دهد در این صورت هیچ مشکلی در استدلال به آیه حفظ برای عدم تحریف وجود ندارد مثلاً اینکه کسی از ابتدا احتمال می‌دهد یکی از دو ظرف نجس است و علم به نجاست آنها هم ندارد، حال اگر بیّنه بر عدم نجاست یکی از آن دو قائم شد مثلاً دو شاهد عادل شهادت بدهند که هیچ کدام از این دو ظرف نجس نیست، این بیّنه برای او حجت است چون علم به نجاست ندارد و فقط احتمال نجاست را می‌داده است. در ما نحن فیه هم مطلب از همین قرار است یعنی اگر کسی احتمال وجود تحریف در قرآن را می‌دهد و این احتمال را هم مانع حجیت ظواهر نمی‌داند و این احتمال مقرون به علم اجمالی هم نیست طبیعتاً استناد به آیه حفظ برای اثبات عدم تحریف قرآن بلا مانع است و هیچ مشکلی بوجود نمی‌آید.

پس صرف احتمال تحریف قرآن فی الجمله، مانع از استدلال به آیه حفظ بر عدم تحریف نیست و مشکل دور هم پیش نمی‌آید چون مشکل دور وقتی پیش می‌آید که اصل تحریف ثابت شده باشد در حالی که اینجا تحریف ثابت نشده و بحث در مورد کسی است که شک در وقوع تحریف دارد و احتمال وقوع تحریف را می‌دهد و صرف شک و احتمال مانع حجیت ظاهر و موجب رفع ید از ظاهر نمی‌شود. پس آیه حفظ هم از مجموع این اشکالات شش‌گانه مبرّی است. تا اینجا ما دلیل اول قائلین به عدم تحریف یعنی آیات را ذکر و بررسی کردیم و نتیجه این شد که آیات قرآن بر عدم تحریف در قرآن دلالت می‌کند.

بحث جلسه آینده: بقیه ادله دال بر عدم تحریف قرآن را که عبارت از روایات، اجماع و عقل می‌باشد را انشاء الله بعد از تعطیلات دهه آخر صفر ذکر و بررسی خواهیم کرد.

«والحمد لله رب العالمین»